

Рудакевич О. М.,
професор кафедри філософії та політології ТНЕУ

ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФЕНОМЕН ТА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ

Новітня історія засвідчує наростання не лише національних, а й наднаціональних (паннаціональних) рухів – панарабізму, пантюркізму, панславізму тощо. «Паннаціоналізми», за визначенням Ен.Сміта, – це «рухи за об'єднання в єдиній культурно-політичній спільноті кількох, здебільшого суміжних, держав на основі спільних культурних рис або «споріднених культур» [2, с.178]. Пан'європейський феномен представляє собою культурний і політичний рух, спрямований на єднання європейських народів на базі спільних інтересів та історично сформованих цінностей.

У трактуванні пан'європейського феномена спостерігається два трактування Європи: історико-культурний (Європа як історико-культурна близькість народів континенту) та політичний – Європа як політична єдність (Священна Римська імперія німецької нації, Австро-Угорська імперія, Європейський Союз тощо). Історико-культурний підхід недостатньо уваги приділяє спільному політичному досвіду та традиціям європейців, обмежуючись спільною релігією, філософією, мораллю, естетичними цінностями тощо. У міркуваннях про об'єднану Європу як явище політичне, навпаки, мало уваги приділяється культурним засадам, у тому числі її політичній культурі, вбачаючи політичний чинник, насамперед у формалізованих актах – політичних угодах, спільних правових нормах та владних інституціях. За таких умов існує потреба вироблення концепту європейської політичної культури, як своєрідного містка, що поєднує названі підходи

Трактування європейської політичної культури, на нашу думку, включає такі основні ідеї.

1. Європейська політична культура – різновид наднаціональної політичної культури, суб'єктом і об'єктом якої є європейська спільнота як цивілізаційна формація. Ця культура представляє собою сукупність політико-культурних елементів, що сформувалися в результаті історичних та новітніх політичних процесів, до яких прямо чи опосередковано долучалися європейські народи. Європейська політична культура розвивається і функціонує на базі європейської ментальності та європейської ідентичності.

2. Функціональні елементи європейської політичної культури – це «культурні відповіді» (А. Тойнбі) на життєві потреби європейської спільноти. Головними серед них сьогодні є зміцнення засад демократії та безпеки країн європейського континенту в глобалізованому світі, в якому посилюється міжцивілізаційна конкуренція.

3. Головну роль в арсеналі європейської політичної культури виконують соціетальні елементи політичного характеру. До базових власне політичних соціетальних форм європейської політичної культури належать: настанови політичної ментальності європейської цивілізації, соціально-політична онтологія, загальноєвропейські цінності, ідеали та орієнтації, політичні міфи, символи, стереотипи мислення та поведінки, принципи й норми політичної діяльності, традиційні політичні інститути, європейська ідентичність та європейська ідея.

4. В європейській політичній культурі важливе значення належить елементам духовної культури європейської цивілізації (історична пам'ять, мораль, релігія, філософія, ідеологія, естетичні цінності тощо), функціонування яких обумовлює загальноєвропейську інтеграцію.

5. Системотворчим ядром європейської політичної культури є європейська ідея – ідея спільного «Європейського Дому», в якому заможно, щасливо і безпечно житимуть народи, примножуючи здобутки європейської культури та сповна користуючись благами сучасної цивілізації.

Спільні *політичні цінності європейської цивілізації* закріплені в «Договорі про Європейський Союз» (1992 р.) та підтверджені в «Договорі реформування ЄС» (Лісабонській угоді) 2007 р. У преамбулі «Договору про Європейський Союз» зазначається, що на основі «культурного, релігійного і гуманістичного спадку Європи... сформувалися універсальні цінності – недоторканні і невідчужувані права людської особистості, свобода, демократія, рівність і правова держава». У ст. 2 Договору стверджується: «Союз заснований на цінностях людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави, дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин». І далі: «Ці цінності є спільними для держав-членів в рамках суспільства, що характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю жінок і чоловіків» [1].

На базі цінностей сформульовані *політичні принципи і норми*. Договір, зокрема, вимагає дотримання принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй (ст. 3), акцентує увагу на лояльності в співпраці Союзу і держав-членів (ст. 4); задекларовані також принципи наділення

компетенцією, субсидіарності та пропорційності (ст. 5). У ст. 6 Договору зазначається, що «основні права, у тому вигляді, як вони гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і як вони впливають із спільних для держав-членів конституційних традицій, входять у зміст права Союзу в якості спільних принципів». Ст. 9 наголошує, що в своїй діяльності Союз «дотримується принципу рівності своїх громадян, які користуються однаковою увагою з боку його інститутів, органів і закладів». Ст. 10 стверджує, що функціонування Союзу базується на засадах представницької демократії; причому, «наскільки це можливо, процес прийняття рішень є відкритим і максимально наближеним до громадян». Діяльність Союзу на міжнародній арені здійснюється на підставі принципів, які є основою його створення, розвитку та розширення і, які він прагне поширювати в іншому світі (ст. 21).

У структурі європейської ідеї, яка лежить в основі панєвропейського руху, на нашу думку, слід розрізняти ідею європейської спільноти як соціокультурного організму, представленого особами й націями, що населяють європейський континент; ідею політичної єдності держав і народів Європи – своєрідних «Сполучених Штатів Європи» на основі «єдиного інституційного механізму»; ідею щасливого і заможного життя європейської спільноти завдяки втіленню в життя засад гуманізму, демократії, солідарної співпраці народів та інших загальноєвропейських і загальнолюдських цінностей. Європейська ідея в широкому трактуванні поняття служить концептуалізуючим ядром європейської політичної культури. Її формування та реалізація зумовлюють, з одного боку, актуалізацію змісту і спрямування всіх політико-культурних форм європейської цивілізації; з іншого – вона відображається в кожній із складових цієї політичної культури.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що поняття «європейська політична культура» має підстави для набуття наукового статусу. В розкритті його змісту важливу роль відіграє ідея пан'європейського руху та соціетальний підхід.

Список використаних джерел

1. Договор о Европейском Союзе (в редакции Лиссабонского договора) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eulaw.ru/treaties/teu>
2. Сміт Е. Д. Національна ідентичність / Е. Д. Сміт ; [з англ. пер. П. Таращук]. – К. : Основи, 1994. – 223 с.

Рудакевич, О. М. Пан'європейський феномен та політична культура об'єднаної Європи / О. М. Рудакевич // РЄвропейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: Матер. наук. практ. конф., Одеса, 24 грудня 2015 р. / За заг. ред. Іжї М. М., Кривцової В. М.– Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. – С. 217–220.